

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 12. decembra 1857.

Tiči na polji in v gojzdih.

Od leta do leta se pritožujejo poljski in gojzdni gospodarji, da jim merčesi in veliko drugih žival poškodujejo sadeže; ravno tako se tudi pritožujejo, da sredstva, ktere so bile priporočevane zoper te škodljivce, se ali prav slabo obnašajo ali pa niso celó za nobeno rabo.

Iz tega se vidi, da nimamo do zdaj še pravih pomočkov, s kterimi bi mogli zatreti merčese, kteri našemu polju in gojzdom toliko škode prizadenejo.

Sredstva, ki so se že pred 100 leti rabile in priporočevale zoper gosence, se niso nikdar tako dobro obnesle, da bi se bili merčesi saj nekoliko zmanjšali; v poznejih časih so ravno tako malo opravile v nekterih krajih osnovane komisije, ker jim ni bilo mar pozvediti življenja merčesov, kteri gojzdom veliko škodo prizadevajo. Skušnje so dokazale, da grabni branijo škodljivim merčesom le takrat naprej riti in razprostirati se, kadar je va-nje voda napolnjana, ker gosence pregazijo tudi globoke prekope, če le niso z vodo napolnjeni. Svinje v gojzd goniti, se je tudi malokdaj dobro obneslo, ker le požrešniše segajo po zasledenih mešičkih, červih in gosencah, ktere jim pa tudi včasih s svojimi kocinami marsiktero bolečino in še celó smert naklonijo. Le takrat bi bilo svetovati, svinje na polje spustiti, kadar so se na njem miši hudo zaplodile, da bi jih nekoliko pregnale. — Dorašene gosence ob času njih zapredovanja v mešičke in ponočne metulje po drevésih iskati in pokončevati je tudi težavno; prvič bi to veliko rok potrebovalo, drugič pa veliko stroškov prizadjalo.

Najpristojniše bi bilo, ako bi se natori v njenih opravih in delih nobene ovire ne stavile. Kar ona stori, je vselej najbolje storjeno. Komu ni znano, da Friderik Véliki, prajsovski kralj, je zapovedal popolnoma pokončiti vrabce, da bi mu ne pozobali češenj, ki jih je med vsem sadjem najraje jedel, in da je odločil za vsako vrabčevo glavo 6 vinarjev plače. Kaj je bil pa nasledek omenjene zapovedi? — Vladarstvo je v dveh letih tavžent in tavžent tolarjev za vrabčeve glave izdalo, in med tem so se gosence in drugi škodljivi merčesi po celem Prajsovskem tako zaredili, da so vesvoljno sadno drevje obžerli. Kralj to viditi, prekličé zapoved svojo, ukaže celó vrabce iz ptujih dežel prinesti in jih oestro prepové pokončevati.

Ravno tako je tudi sedaj pri nas; tudi mi slišimo od več strani, da gosence in kebri pokončujejo gojzde, drugi merčesi pa polje uničujejo, in vendar le se vedno bolj tičilové, streljajo in pokončujejo! Spoštovanje, ki ga Egipčani plevici, Turki v južni Azii pa belemu merhojedcu skazujejo, je gola hvaležnost za dobrote, ki jim jih omenjeni tiči na polji in sadji skazujejo. Drugi narodi varjejo in ne pokončujejo sov, ker jim vseskozi po polji miši trebijo, da jim ga ne poškodvajo, kakor je bilo letos od več krajev v našem cesarstvu slišati.

Od koristi tičev na polji in v gojzdih, in kako treba je jim prizanašati, so naravoslovci, poljski in gojzdni gospodarji že veliko veliko govorili, pa žalibog! vse zastonj. Tschudi, Baldam, Brehm, Gloger, Bouché, Vodczyski i. t. d., so v svojih spisih živo priporočevali pevalic in drugih koristnih tičev ne preganjati in pokončevati,

tudi v „Novicah“ je bilo že več enakih sostavkov, kteri so priporočevali koristnih tičev ne moriti.

To je tako važno, da se ne morem zderžati, da bi nekterih tičjih plemen ne omenil, ki so prizanašanja posebno vredni.

Navadna postojna ali skolič (Thurmfalk, falco tinunculus) je poleti polju v veliko korist. Ona potrebi neizrečeno veliko miš; razun miš pobera tudi kebre, kobilice, žabe, kušarje itd. Pozimi se preživi, če nič družega ne dobí, tudi od malih tičkov; le takrat, kadar jo hud glad primora, golobe napada. (Konec sl.)

Kako se dá novo zidovje stanic suho napraviti.

Nove stanovanja dela kamnje, lesnina in omet tako dolgo vlažne, dokler ni to vse samo popolnoma suho. Pa tudi po dolgem prezračevanju postanejo stanovališča iznova mokre, kadar ljudje v njih stanovati začno, ker je zrak, v kterem živé, pljučam težek in nevaren. Po apnu diši močno, okna so rosne, leseno orodje se napné in iz zapertih omar smerdí po trohnobi. To pride iz tega: Ljudje oddajajo, ko sopejo, ogelno kislino iz pljuč; ta preganja po kemijsko zvezano vodo iz apna v stenah, ktera se kot vodeni hlap z zrakom zedinuje in zoperni duh po apnu dela, kteri v novem zidanji več časa ostane. Dostikrat je še le po dolgem času mogoče v okom priti ti soparici, ktera je človeškemu zdravju tako škodljiva. Zavoljo tega bo gotovo vséč vsakemu, kteri novo pobišje sozida in bi rad kmali vžival dobiček, da mu naznanimo zoper to nadlogo pomoček, ki urno in gotovo pomaga. Ta pomoček pa je, da se ogelna kislina, ktera, kakor smo gori slišali, vlažnost ali mokroto iz apna izganja, napravi v pobištvi, preden pridejo še ljudje va-nje prebivat.

Zavoljo tega je treba postaviti navadne žerjavice, kakor jo z ognjišča ali iz peči vzamemo, v take stanice, ktere se morajo potem, kar je moč dobro zadelati in zapreti, da vés ogeljni sopuh v njih ostane. Gledati je potem, kdaj žerjavica pogasne. Takrat je zrak v stanici precej ob svoj kislec, kterega mesto prevzame ogelna kislina, kise izcimi iz oglja, ktero je zgorelo. Ogelna kislina šine v omet zidovja; zavoljo tega je zrak v sobi vlažen. Ko je oglje zgorelo, je duri stanice odpreti in eno uro odperte pustiti, pa Bog varuj v stanico takrat iti, da si te strupena soparica na pljuča ne vleže. Tudi okna odpri potem, da sapa dobro skoz nje potegne. Tako je treba večkrat storiti in stanice so v enem tednu popolnoma suhe, ker tudi gorkota žerjavice pomaga stene sušiti. Potem smejo ljudje v stanici prebivati. — 6 funtov oglja dá 22 funtov ogelne kisline in potrebuje za to kakih 1500 kubičnih čevljev zraka. 22 funtov ogelne kisline razkroja 37 funtov ugašenega apna in ga premení v ogelno-kislo apno. Komaj poloviča tega apna je pa dosti za omet stanice srednje velikosti. Če tedaj sožgeš dva- ali trikrat toliko oglja, boš apnu vso vlago vzel, in da je stanica za prebivanje pripravna, ni treba nič družega več, kakor da jo sapa še nekaj dni prepihuje.

(Po „Deutsche Gewerbsztg.“)

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 16. decembra 1857.

Nove skušnje z lesom,

ki je bil ali konec mesca grudna ali prosenca, svečana in sušca posekan.

V Scheidmanovem časniku „Landw. Anzeig.“ beremo skušnje z lesom, ki je bil nalaš v različnih časih posekan, da bi se prepričali o terpežnosti njegovi za pohišva in orodja. Nadjamo se, da tudi našim ljudem bomo vstregli, ako jim povémo te skušnje, ker še zmiraj eden to terdi, drug drugo.

4 smreke enake starosti, debelosti in velikosti, ki so stale v gojzdu ena zraven druge in so zdrave bile skoz in skoz, so posekali tako, da eno so poderli konec mesca grudna (decembra), drugo konec prosenca (januarja), tretjo konec svečana (februarja), četrto konec sušca (marca). Vse so obsekali tako, da vsaki brun je bil 30 čevljev dolg, 6 pavcov širok, 5 pa debel. Ko so bruni se dobro posušili, so jih položili čez druge stropnice, in v sredi na-nje naložili težo, da bi se prepričali, kateri brun je močnejši in več teže nese. — Skušnja je pokazala, da najmočnejši les je bil mesca grudna posekane smreke, smreka mesca prosenca posekana je bila manj močna (za 12 odstotkov), še manj močna (in sicer za 20 odstotkov manj) je bila konec svečana posekana, najslabeja (za 38 odstotkov manj) pa konec sušca posekana.

Iz enakih smerek, mesca grudna in sušca posekanih, so naredili kole po 4 pavce močne, ktere so, dobro posušene, 3 čevlje globoko enega zraven drugega v zemljo zabili; — konec sušca (tedaj ko je drevó že sočno bilo) posekana smreka se je čez 3 ali 4 leta lahko zlomila v zemlji, — konec grudna (ko je sok jenjal se pretakati) posekani kol pa je še čez 16 let terdno stal v zemlji.

Dvé enake smreki so zakopali v vlažno zemljo; tisto, ki je bila posekana konec sušca, so našli sogujito čez 8 let, una, ki je bila poderta pozimi mesca grudna, je bila terdna še čez 16 let.

Pod v konjski štali je sognil že v 2. letu, če je bila smreka mesca sušca ali svečana posekana, mesca grudna posekane je terpel 6 let.

Pri kolesih so bukove platišča terpele 6 let, če je bukva bila posekana mesca grudna, — če pa mesca svečana, je komaj preterpela 2 leti.

Štiri hraste enake starosti in debelosti so posekali, enega konec grudna, drugega konec prosenca, tretjega konec svečana, četrtega konec sušca. Odrezali so od vsakega debla 4 pavce debele plohe in jih djali na dno posode, na ktere so vlili po 2 bokala vode. — Od tistega hrasta, ki je bil podert mesca grudna, ni pritekla ne kapljica skozi, — čez ploho, mesca prosenca posekanega so pritekale kapljice že čez 48 ur, — mesca svečana posekani hrast vode še tako dolgo ni deržal, mesca sušca posekani pa celó le 2 ure in pol.

Tudi hrastovi obroči so ravno to terpežnost poterdili.

Po teh skušnjah naj se les seka takrat, kadar ne teče več sok ali muzga po deblu — najbolje okoli božiča.

Tiči na polji in v gojzdi.

(Konec.)

Mišja kajna (Mäusebussard, buteo vulgaris), je polju ena najkoristnejših tic, ker se večji del od poljskih miš redi; ona pobera tudi kerte, kobilice, kebre itd. Po mnogih skušnjah se je zvedilo, da se je imenovana kajna o mišjih letih naj bolj pogostoma prikazovala, toda strelci jo imenujejo ropno tico in radi po nji streljajo.

Šeršenar (Wespenbussard, pernias apivorus) pokončá veliko množico škodljivih gosenc v gojzdi, pobera tudi kače, kušarje, osenišča, žabe itd., malokrat se zaleti v gnjezdo po mladega tička, in lovu ne prizadene nikoli nobene škode.

Gojzdna úharca (Waldohreule, aegolius otus) je tudi prav koristna žival; ona potrebi neizrečeno veliko miš, broščev ali kebrov in drugih škodljivih merčesov.

Mlakna úharca (Sumpfhohreule, aegolius brachyotus) se tudi h koristnim ticam prišteva, ktero pa nevedni lovci radi zalezujejo in po nji kakor ropni tici radi streljajo. — V tistih deželah, kjer bolje poznajo tiče, so že davnej nehali to tico preganjati; čeravno tudi pozimi, kadar se debel sneg zavalí, miš loviti ne morejo, in če jih glad primora, da kakega majhnega tička oberejo, ne pripravi to lovu velike škode.

Mertvašica (Schleiereule, strix flammea) in ponočni skovik (Steinkauz, strix noctua) letata pozimi sémtertjé po senicah, skednjih in dervarnicah, da bi kje kako miško staknila. Tudi ta dva tiča se vseskozi preganjata kakor pošasti; ker ponoči po cerkvah in po škednjih svoj dolgočasen glas uganjata, jima v več krajih tudi smertna tiča pravijo. Če bi ju ne preganjali v tistih krajih, kjer miši žita in deteljša poškodejo, bi miši poprej potrebila, kakor vsaka druga reč.

Mravljinčar (Ziegenmelker, Nachtschwalbe, caprimulgus europaeus). Ta požrešni ponočnjak lovi po sončnem zahodu ponočne metulje in druge večje in manje merčese.

Vélíki srakoper (der grosse Würger, lanius excubitor) se redi poleti od miš, dvoživk in večjih merčesov raznega plemena, pozimi pa od majhnih tičkov; ravno tako tudi

Mali srakoper (der rothrückige Würger, lanius collurio) živi od kebrov, čmerljev itd. in ima navado, kadar ni clo lačen, ujeto merčese na terne ternolj ali pa belega terna natikati, in jih takrat pobérati in obérati, kadar ga glad napade.

Vertna rudečorepka, kateri tudi sémtertjé pogorelček pravijo, (Garten-Rothschwänzchen, ruticilla phoenicurus) je kaj priden merčesni lovec; opazilo se je, da v eni uri je okoli 600 muh požerla.

Senice (die Meisen, parus) brez vsega razložka so prav koristni tiči gojzdom in vertom, ker neizrečeno veliko merčesov, gosenc in drugih škodljivih žival pokončajo. Preračunilo se je, da ena sama senica leto in dan 4 do 800,000 merčesov pozoblje; posebno rade zobljijo senice mravljinčje jajca; le če jim teh zmanjka, se lotijo oljnatga sadú in semena.

Žolna (der Specht, picus) — pravi varh našim gojzdom — je največji sovražnik knavrom in drugim lesnim kebrov in červom. Vendar gojzdnarji koristi žolne še ne poznajo in ne čislajo kakor bi imeli, ker ji mlade pobirajo, tudi radi po nji streljajo, posebno takrat, kadar nič družega na lovu ne staknejo, puhajo po žolnah. To je pa velika neumnost, ljutost in lahkomišelnost. — Če se ena sama žolna usmrti, se zaredi na milijone knavrov in drugih škodljivih gojzdnih kebrov! — Res je, da se sëmtertje abotniki nahajajo, kateri terdijo, da žolna, kadar kluje po drevesih, gojzde pokončuje; to je pa le kriva misel; žolna ne kluje in ne napada nikoli zdravih in čverstih drevés, ampak le po hromih in suhljatih pleza, jim skorjo prekljuje, iz ktere škodljive črve in kebre pobera. Le taki neumneži zalezujejo in streljajo žolne in druge koristne tičke, katerim ni njih življenje znano.

Kukovica (der Kuckuck, cucus canorus). Ta tič potrebi neizrečeno veliko škodljivih borovih kebrov (čez 2500 na dan) — kukovica je edini tič, kateri kocinaste gosence pobera. Kakor je bilo že večkrat omenjeno, se je preračunilo, da 100 kukovic v enem dnevu okoli 2.400.000 borovih gosenc pobere in pokonča.

Vrane (die Krähen, corvus) letajo kaj rade za plugom po njivah, da črve in druge mešičke in merčese pobirajo.

Škorec (der Staar, sturnus vulgaris) pokonča kaj veliko merčesev, posebno polžev.

Vrabec (der Haussperling, passer domesticus) je zvest prijatelj vertov, posebno takrat, kadar polni žlahnega sadja visé, na polji pa najraje v prosu prepeva „živ, živ“ le v žetvi, toda še z večjim veseljem skube hrošče (kebre), gosence in druge škodljive merčese. Če je ravno kakemu sadjorejcu po svoji prederznosti in požrešnosti od ene strani prenadležen, mu je od druge za pozobano sadje hvaležen, ker mu verte in polje od neštivilnih kebrov in gosenc čisti.

Tukaj omenjene tiče plemena, h katerim se tudi vse druge pevalice prištevajo, so najbolj znane, ktere zaslužijo, da jih priporočamo v občji blagor in skerb poljskim in gojzdnim gospodarjem, prizanesljivosti strelcom in tičolovcom. Jim gnjezda, jajca ali pa mlade jemati, stare loviti ali streljati bi se moglo ojstro kaznovati. Razun tega bi se moglo tudi poskerbeti, da se na doljnih ravninah, kjer nobenih drevés ni, tù in tam drevésa, malo germovje in žive meje zasadijo, da bi tički v miru živeti zamogli. Najkoristniše drevje za to nasadbo bi bilo šilovje; v smrečji se mali tički radi derzé, ker spomladi in pozimi vse, kar je zelenega, ljubijo in špogajo. Za privado senicam naj se po priporočilu dohtarja Glogerja sëmtertje zasadé brinjevi germiči, svinska jelša in sončnice. Še bolj koristno bi pa bilo za mnogoverstne tičke, če bi se tù in tam naredile po drevji valivnice (tružice, v katerih se mladi izvalé).

Po „Land- u. Forstw. Ztg.“

Sveta vera.

Povedka iz paganskih časov Slovincov.

Spisal Vicko Dragan.

Kje je Tetka, ljubo naše dete? Tako je popraševal noč in dan stari Bonata, bogat kmet v Hrašcanji. Edina hčerka je zginila, in ni ji bilo ne sluha ne duha. Pozvedovali so na vse kraje; vendar ni nobena stran prinesla glasa. Lice Bonatovo je vsaki dan bolj bledelo in svetlo njegovo oko je otemnelo skoro celó.

Samo edina Vida, stara dekla, ga je tažila, češ, da se ji zmiraj sanja od Tetke, gotovo je še živa.

Bonata hodi po veliki sobi in gondra takole: Svita se mi v glavi, — mogoče je, — ali ne morem verjeti, da bi

pobožno dekle utegnilo kaj takšnega storiti. Ako pa je resnica, — tako mi Peruna! se hočem kervavo maščevati.

Po tem pokliče sluga Rajka, ter mu reče: Rajko, moje upanje in moja ljubav! Ti si mi bil zmiraj zvest; pojdi na Korotansko in sicer do gore, ktero pred saboj vidiš. Tam pod goro bodeš našel kerščansko cerkev, okoli cerkve veliko vas kerščansko, glej tam z jastrebovimi očmi, dokler ne zagledaš moje golobice. Vedi Rajko, zvesta duša moja: Ko so slednjokrat prišli kerščanski svečeniki*) v naš kraj in nam prigovarjali, naj zapustimo vero svojih očetov, in je z njimi tudi bil kerščansk mladeneč, visok kakor jela, rudeč v lici kakor jabelko, bistrih oči kakor serna. Ta kukavni kerščenec si je odbral mojo golobico za svojo strast, — oh prekasno sem zapazil, da je bil volk v moji ovčarnici! Neumno devče ga je vidilo, in od one dôbe poljudilo (obnorelo); gotovo je ušlo med keršcence in tam se odpovedalo veri svojega očeta.

Sluga Rajko obljubi deklico nazaj spraviti, bodi si živo bodi si mrtvo. Pervlje, ko odide, berž pod stari stoltni dob, na katerem je visela podoba Perunova, in tam pomoli vsegamogočnemu božanstvu, naj mu bode na pomoč.

Potem odide in se derží zmiraj Drave, ker zvedil je, da kerščanska cerkva v Hočah — stoji blizo Drave.

Pri vsakem hramu za kaj poprašuje, le da bi kaj zvedil o Tetki, vendar prav razborito, da ne ovadi svojega namena. Že v Tergovišči zvé, da je pred nedeljo dni potovala skoz občino zala deklina belo oblečena, in da je prašala za cerkev kerščansko.

To ojači Rajkovo serce; urno začne svoj pot pospehovati, samo, da bi prej prišel do zaželjenega mesta. Pod Kačjim gradom ga vloví noč in huda nevihta, da ne vé kamo bi pobegnul. Pri ljudeh ni si upal prositi stanovališča, ker se je bal, da bi ga — nekerščenca — ne sprejeli, ali pa kje prisilili, vero svojih očakov zapustiti. Vleže se tedaj pod košati hrast in odmoli tako: Visoki Perun, kteremu je to drevó posvečeno, brani me to noč, in srečno me vodi, da izpolnem svojo obljubo.

Potem vès truden zaspi.

(Dal. sl.)

Berilo za kratek čas.

Še nekaj o Rojenicah.

Naj priobčim tudi jez malo drobtinico o Rojenicah, kakor se pripoveduje v moji rojstni dolini.

Po vsem Gorenskem — se pravi pri nas — posebno pa v dolinah in ob potokih so stanovali Rojenice, imenovane tudi bele ali častitljive žene.

Tako posebno v lipniški in kamnogoriški dolini.

Pol ure od Kamnegorice iz podnožja Jelovice izvira Lipnica in koj pri izviru žene Rožmanov mlin, ki je skor jedini živi glas v sicer tihi ozki dolinici.

Stale so nekđaj tukaj fužine (kolesa) sv. Heme in so bile pozneje prenešene v Kamnogorico. To pričajo tukajšni sledovi žlindre in pa imé dolinice, ki se imenuje „Kolnica.“ — Navpik od Rožmanovega mlina je v Jelovici ondotnim prebivavcom dobro znana jama, imenovana „častitljiva luknja.“ Jama je prostorna in dolga, al težko jo obhodiš, ker sëmtertje leže debele skale, ki so padle od stropa. V koncu je zasuta in le mal odpor kaže še naprej. Ljudje pravijo, da je za njim neizmerna neskončna votlina. Neki mož, Fortunec, ki posebno veliko vé od Rojenic, in je tudi to povestico povedal, je pravil, da je bil v nji, pa ji ni prišel do konca. Tudi mojega brata je peljal nekdo v to luknjo.

Ta jama je bila prebivališče Rojenic.

Fortunec je od njih pripovedoval tako: „Bile so bele žene močnega, suhega in dolgega obraza v pertenih oblačilih. V prednjih časih so se prikazovale ljudem, pa zgi-

*) Svečenik, to je duhovnik.